

ΕΠΙ ΑΣΠΑΛΑΘΩΝ...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Ήταν ωραίο το Σούνιο τη μέρα εκείνη του Ευαγγελισμού

πάλι με την άνοιξη.

Λιγοστά πράσινα φύλλα γύρω στις σκουριασμένες πέτρες
το κόκκινο χώμα κι ασπάλαθοι
δείχνοντας έτοιμα τα μεγάλα τους βελόνια
και τους κίτρινους ανθούς.

Απόμακρα οι αρχαίες κολόνες, χορδές μιας άρπας αντηχούν ακόμη...

Γαλήνη.

– Τι μπορεί να μου θύμισε τον Αρδιαίο εκείνος;

Μια λέξη στον Πλάτανα θαρρώ, χαμένη στον μυαλού τ' αυλάκια·
τ' όνομα του κίτρινου θάμνου
δεν άλλαξε από εκείνους τους καιρούς.

Το βράδυ βρήκα την περικοπή:
«Τον έδεσαν χειροπόδαρα» μας λέει
«τον έριξαν χώμα και τον έγδαραν
τον έσυραν παράμερα τον καταξέσκισαν
απάνω στους αγκαθερούς ασπάλαθους
και πήγαν και τον πέταξαν στον Τάρταρο, κουρέλι».

Έτσι στον κάτω κόσμο πλέρωνε τα κρίματά του
ο Πάμφυλος Αρδιαίος ο πανάθλιος Τύραννος.

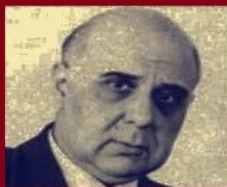
Ήταν ωραίο το Σούνιο τη μέρα εκείνη του
Ευαγγελισμού πάλι με την άνοιξη.

Λιγοστά πράσινα φύλλα γύρω στις σκουριασμένες
πέτρες το κόκκινο χώμα κι ασπάλαθοι
δείχνοντας έτοιμα τα μεγάλα τους βελόνια
και τους κίτρινους ανθούς.

Απόμακρα οι αρχαίες κολόνες,
χορδές μιας άρπας αντηχούν ακόμη...

Γαλήνη...

Γιώργος Σεφέρης 31 του Μάρτη 1971

by Sophia Drekeu

Το ποίημα δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Το Βήμα στις 23-09-1971. Εκείνη την εποχή επικρατούσε στην Ελλάδα η εφτάχρονη δικτατορία και είναι φανερός ο συσχετισμός του αντιτυραννικού περιεχομένου του ποιήματος με το καθεστώς αυτό.

ΘΕΜΑ: η τιμωρία του πανάθλιου τυράννου Αρδιαίου.

Η λέξη « **τύραννος**», αρχικά σημαίνει βασιλιάς, με τον καιρό η σημασία της εκπίπτει και τύραννος είναι αυτός που καταλαμβάνει την εξουσία με τη βία και την ασκεί με σκληρό και βάνανσο τρόπο, με αυθαρεσίες και παρανομίες.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΥ: ο ποιητής βρίσκεται στο ακρωτήριο του Σουνίου στις 25 Μαρτίου 1971, ημέρα του Έναυγελισμού και είναι άνοιξη. Το επίρρημα « **πάλι**», υποδηλώνει και την εποχή τους έτους και τον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου και το καθεστώς, που εξακολουθεί και υφίσταται. Σύνδεση με την εποχή που γράφτηκε, είναι και η ένδειξη στο τέλος του ποιήματος, 31 του Μάρτη 1971. Το γενικό αντιτυραννικό πνεύμα του ποιήματος, μας παραπέμπει επίσης στην εποχή της εφτάχρονης δικτατορίας (1967-1974).

Η ΦΥΓΗ ΑΝΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΕΧΑΤΤΕΛΙΣΜΟΥ: η 25^η Μαρτίου είναι ημέρα εθνικής εορτής. Οι Έλληνες γιορτάζουν την έναρξη της επανάστασης του '21, που τους χάρισε την ελευθερία. Αυτήν όμως την έχει καταλύσει η δικτατορία, κάτι που είναι δυσβάσταχτο για τον ποιητή. Εξάλλου, οι άνθρωποι του καθεστώτος ευτελίζουν την εθνική γιορτή με στομφώδεις πανηγυρικούς και με πομπώδεις εορταστικές εκδηλώσεις, παραλληλίζοντας την επανάσταση του '21 με το καθεστώς, που έχουν επιβάλλει και που το ονομάζουν και αυτό « επανάσταση». Τώρα μάλιστα, που κλείνουν 150 χρόνια από το '21, οι παραπάνω εκδηλώσεις είναι ακόμα πιο έντονες και πανηγυρικές και ο Σεφέρης, για να αποφύγει εκείνη την ατμόσφαιρα και για να νιώσει, όπως καταλαβαίνει ο ίδιος το νόημα της ημέρας, επιλέγει τη φυγή στη γαλήνη και στην ερημιά του Σουνίου.

ΑΣΠΑΛΑΘΟΙ: θέμα του ποιήματος είναι η τιμωρία του Αρδιαίου και στόχος του είναι να υποδείξει τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να τιμωρηθούν και οι σύγχρονοι τύραννοι, δηλ. να συρθούν και αυτοί επί ασπάλαθων. Και ο τίτλος παραπέμπει μεν στο παρελθόν, από την άλλη όμως υποδεικνύει ή προβλέπει τη μελλοντική τιμωρία των σύγχρονων τυράννων. Για την τιμωρία λοιπόν οι ασπάλαθοι υπάρχουν, αφού φυτρώνουν ακόμη στην ίδια περιοχή. « **Λείχουν έτοιμα τα μεγάλα τους βελόνια**»: η φράση μας παραπέμπει σε μερικά ζώα, σε στιγμές που δείχνουν απειλητικά τα δόντια ή τα νύχια τους σε στάση επιθετικής ετοιμότητας. Τα αγκάθια είναι πρόθυμα για τον ρόλο που θα διαδραματίσουν, καθώς είναι μυτερά και σκληρά σαν βελόνια. Τα μεγάλα αγκάθια επίσης θα προξενήσουν πιο βαθιά οδύνη στους τυράννους και η τιμωρία τους θα είναι πιο γρήγορη. Η λέξη « **έτοιμα**», τέλος λειτουργεί ως προσήμανση, γιατί περιμένουμε παρακάτω να δούμε για ποιο ρόλο και για ποια λειτουργία ήταν έτοιμα.

ΣΤΟΧΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΤΗΤΑ: να υποδείξει ότι πρέπει να τιμωρηθούν και οι σύγχρονοι τύραννοι. Το επικαιρικό στοιχείο, καθώς συσχετίζεται με τα αρχαία χρόνια, αποκτά διαχρονικότητα, δένοντας το παρόν, όχι μόνο με την εποχή του Πλάτωνα, αλλά ακόμα και με την εποχή των μυθικών προσώπων.

ΟΙ ΣΥΝΕΙΡΜΟΙ:

Η μέρα της 25^{ης} Μαρτίου, που γιορτάζονται οι αγώνες για την ελευθερία φέρνει στη μνήμη του ποιητή τη δικτατορία (συνειρμικός νόμος της αντίθεσης)

Οι αρχαίες κολόνες κάνουν τη σκέψη να μεταβεί στον κόσμο της αρχαιότητας και στο κείμενο του Πλάτωνα (νόμος της ομοιότητας)

Οι ασπάλαθοι θυμίζουν το αρχαίο όνομα του φυτού, που είναι ίδιο με το σημερινό (νόμος της ομοιότητας) κι αυτό φέρνει στη μνήμη τον Αρδιαίο, για τον οποίο γίνεται λόγος στη σχετική περικοπή (νόμος της συνάφειας στο χώρο)

Η τιμωρία του Αρδιαίου φέρνει στη σκέψη του ποιητή την τιμωρία που πρέπει να επιβληθεί στους σύγχρονους τυράννους (νόμος της ομοιότητας). Αυτή η συνειρμική λειτουργία δε δηλώνεται, αλλά υπονοείται.

Ρωμιούνη (Γιάννης Ρίτσος)

I

Αυτά τα δέντρα δε βολεύονται με λιγότερο ουρανό,
αυτές οι πέτρες δε βολεύονται κάτω απ' τα ξένα βήματα,
αυτά τα πρόσωπα δε βολεύονται παρά μόνο στον ήλιο,
αυτές οι καρδιές δε βολεύονται παρά μόνο στο δίκιο.

Ετούτο το τοπίο είναι σκληρό σαν τη σιωπή,
σφίγγει στον κόρφο του τα πυρωμένα του λιθάρια,
σφίγγει στο φως τις ορφανές ελιές του και τ' αμπέλια του,
σφίγγει τα δόντια. Δεν υπάρχει νερό. Μονάχα φως.
Ο δρόμος χάνεται στο φως κι ο ίσκιος της μάντρας είναι σίδερο.
Μαρμάρωσαν τα δέντρα, τα ποτάμια κ' οι φωνές μες στον ασβέστη του ήλιου.
Η ρίζα σκοντάφτει στο μάρμαρο. Τα σκονισμένα σκοίνια.
Τό μουλάρι κι ο βράχος. Λαχανιάζουν. Δεν υπάρχει νερό.
Όλοι διγράφει. Χρόνια τώρα. Όλοι μασάνε μια μπουκιά ουρανό
πάνου απ' την πίκρα τους.

Τα μάτια τους είναι κόκκινα απ' την αγρύπνια,
μια βαθειά χαρακιά σφηνωμένη ανάμεσα στα φρύδια τους
σαν ένα κυπαρίσσι ανάμεσα σε δυο βουνά το λιόγεμα.

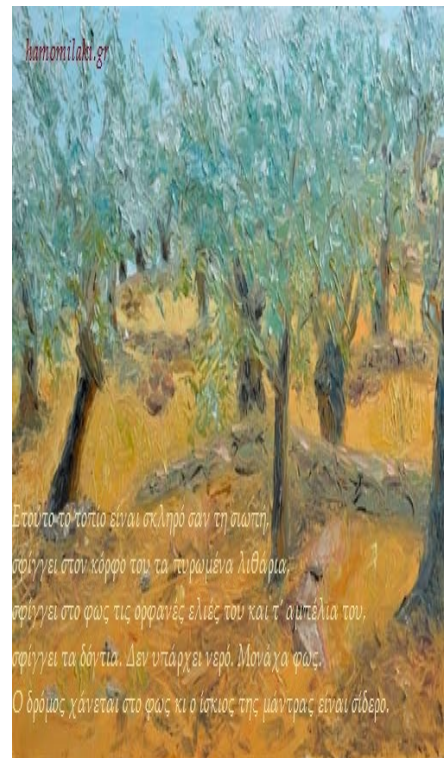
Το χέρι τους είναι κολλημένο στο ντουφέκι
το ντουφέκι είναι συνέχεια του χεριού τους
το χέρι τους είναι συνέχεια της ψυχής τους –
έχουν στα χείλια τους ασπάνου το θυμό
κ' έχουνε τον καημό βαθιά-βαθιά στα μάτια τους
σαν ένα αστέρι σε μια γούβα αλάτι.

Όταν σφίγγουν το χέρι, ο ήλιος είναι βέβαιος για τον κόσμο
όταν χαμογελάνε, ένα μικρό χελιδόνι φεύγει μες απ' τ' άγρια γενεια τους
όταν κοιμούνται, δώδεκα άστρα πέφτουν απ' τις άδειες τσέπες τους
όταν σκοτώνονται, η ζωή τραβάει την ανηφόρα με σημαίες και
με ταμπούρα.

Τόσα χρόνια όλοι πεινάνε, όλοι διγράφει, όλοι σκοτώνονται
πολιορκημένοι από στεριά και θάλασσα,
έγραφε η κάψα τα χωράφια τους κ' η αρμύρα πότισε τα σπίτια τους
ο αγέρας έρριξε τις πόρτες τους και τις λίγες πασχαλιές της πλατείας
από τις τρύπες του πανωφοριού τους μπατοβογάνει ο θάνατος
η υλώσσα τους είναι στυφή σαν το κυπαρισσόμηλο
πέθαναν τα σκυλιά τους τυλιγμένα στον ίσκιο τους
η βροχή χτυπάει στα κόκκαλά τους.
Πάνου στα καραούλια πετρωμένοι καπνίζουν τη σβουνιά και τη
νύχτα

βιγλίζοντας το μανιασμένο πέλαγο όπου βούλιαξε
το σπασμένο κατάρτι του φρεγαριού.

Το φωμί σώθηκε, τα βόλια σώθηκαν,
γεμίζουν τώρα τα κανόνια τους μόνο με την καρδιά τους.
Τόσα χρόνια πολιορκημένοι από στεριά και θάλασσα
όλοι πεινάνε, όλοι σκοτώνονται και κανένας δεν πέθανε –
πάνου στα καραούλια λάμπουνε τα μάτια τους,
μια μεγάλη σημαία, μια μεγάλη φωτιά κατακόκκινη
και κάθε αυγή χιλιάδες περισσότερα φεύγουν απ' τα χέρια τους
για τις τέσσερις πόρτες του ορίζοντα.

ΘΕΜΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ: είναι η μοίρα και τα γνωρίσματα του ελληνικού τοπίου και των ανθρώπων που κατοικούν στα ελληνικά χώματα, ενώ το περιεχόμενο είναι αγωνιστικό.

ΤΟ ΕΡΓΟ: είναι ένα μακροσκελές συνθετικό ποίημα, που χωρίζεται σε εφτά θεματικές ενότητες. Θέμα του έργου είναι η Ελλάδα και ο λαός της, που αγωνίζεται αδιάκοπα για ελευθερία, δικαιοσύνη και ανθρωπιά. Και αυτό το ποίημα το διακρίνει ο γενικός αγωνιστικός και αντιστασιακός χαρακτήρας της ποίησης του Ρίτσου, ενώ στον τίτλο χρησιμοποιείται η λέξη «Ρωμιούσνη», που είναι έννοια λαϊκή σε σχέση με την ταυτόσημη της Ελληνισμός και σημασιοδοτεί την ιδεολογική τοποθέτηση του.

Η ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΣ ΕΜΠΙΝΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ: είναι ο ηρωικός αγώνας της Αντίστασης κατά την περίοδο της Κατοχής και αυτό γίνεται φανερό σε πολλά σημεία του ποιήματος. Αρχισε να γράφεται το 1945, όταν τα γεγονότα ήταν ακόμη πολύ νωπά και ήδη από την 1^η στροφή γίνονται αναφορές σε όλη την ιστορική διαδρομή του ελληνικού λαού και στους αγώνες του για ελευθερία και δικαιοσύνη.

Ο ΤΟΠΙΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ: στους δύο πρώτους στίχους γίνεται λόγος για το φυσικό τοπίο (δέντρα, πέτρες) και στους δύο επόμενους για τους ανθρώπους (πρόσωπα, καρδιές). Οι λέξεις αυτές δίνουν και τη θεματική του ασπασμάτος, καθώς οι άξονες γύρω από τους οποίους θα κινηθεί το κείμενο είναι το φυσικό τοπίο και οι άνθρωποι που κατοικούν στα ελληνικά εδάφη. Το τοπίο παρουσιάζεται λιτό, πετρώδες, άγονο, άνυδρο και βασανιστικά/εκφυλωτικά φτωχικό. Οι άνθρωποι από την άλλη ζουν με στερήσεις και μόχθους, με έγνοιες και πίκρες, ωστόσο έχουν καρτερικότητα και θέληση για την αντιμετώπιση των δυσχερειών. Τους διακρίνει αγωνιστικότητα, βρίσκονται πάντα σε επαγρύπνηση για νέους αγώνες και έχουν ιδανικά και οράματα για δικαιοσύνη, ελευθερία, παγκόσμια ειρήνη.

«δε βολεύονται»= δεν ικανοποιούνται, δεν μπορούν να ζήσουν. Τα δέντρα και οι πέτρες προσωποποιούνται και δεν μπορούν να αντέξουν τους κατακτητές να περπατούν επάνω τους, ενώ οι καρδιές των ανθρώπων δεν μπορούν να αντέξουν την αδικία. Ο λόγος με την επανάληψη του ρήματος με την άρνηση γίνεται πιο έντονος και ζωηρός, όπως και με τις αντανθυμίες και μάλιστα τις δεικτικές, που προφέρονται με ζωηρό τόνο και προσθέτουν παραστατικότητα. Είναι σα να βλέπουμε τον ποιητή να δείχνει με το χέρι του τα συγκεκριμένα στοιχεία και εμείς στρέφουμε το βλέμμα μας μία στο ένα και μια στο άλλο.

ΤΟ ΤΟΠΙΟ: ο στ. 5 είναι η θεματική πρόταση των στ.6-12, όπου παρουσιάζεται η σκληρότητα του ελληνικού τοπίου, που παρομοιάζεται με σιωπή. Το ελληνικό τοπίο λοιπόν είναι σκληρό (κυριολεκτικά ή μεταφορικά με προσωποποίηση), όπως είναι σκληροί οι άνθρωποι που ζουν μέσα στη σιωπή ή που τους επιβάλλεται η σιωπή από τους κατακτητές.

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ: στους στ. 11-12 μεταβαίνει από το τοπίο στους ανθρώπους με μίαν ιδιαίτερη τεχνική. Η γενική έλλειψη νερού που δηλώνεται με την επανάληψη της φράσης «δεν υπάρχει νερό» οδηγεί στη φράση «όλοι διψάνε», η οποία με τη σειρά της, έχοντας ρόλο συνδετικό κάνει τη θεματική μετάβαση από το τοπίο στους ανθρώπους, για τους οποίους γίνεται λόγος στον στ. 13 και εξής.

Η ΔΙΨΑ: δηλώνεται με τη φράση «όλοι διψάνε» τόσο κυριολεκτικά, όσο και μεταφορικά, δίνοντας μία υπερρεαλιστική εικόνα. Κυριολεκτικά επιβεβαιώνει τη γενική λειψυδρία, που δηλώνεται επαναληπτικά και με τη φράση «δεν υπάρχει νερό». Μεταφορικά δηλώνει ότι οι άνθρωποι δε διψούν μόνο για νερό, αλλά ότι έχουν ανάγκη και για ελευθερία.

«όλοι μασάνε μια μπουκιά ουρανό πάνου από την πίκρα τους»= συμβολίζει την ελπίδα για ένα αύριο καλύτερο από το πικρό σήμερα.

Η ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΠΑΓΡΥΠΝΗΣΗ: στους στ. 14-19 δηλώνεται ότι οι Έλληνες βρίσκονται σε διαρκή επαγρύπνηση και επιφυλακή, γιατί πάντα τους ζώνουν κίνδυνοι και είναι αναγκασμένοι να πολεμούν. Αυτό παρουσιάζεται με τα εξής

- Κόκκινα από την αγρύπνια μάτια(εικόνα)
- Βαθιά όρθια σκοτεινή ρυτίδα (χαρακιά- μεταφορά) ανάμεσα στα φρύδια (εικόνα), που μοιάζει με σκουρόχρωμο κυπαρίσσι (παρομοίωση). Υποδηλώνεται πέρα από την επαγρύπνηση και έγνοια και περισυλλογή
- Οι άνθρωποι κρατούν σφιχτά στο χέρι το τουφέκι (εικόνα). Μέσω των μεταφορών, κολλημένο και συνέχεια δείχνει ότι το τουφέκι είναι ένα με το σώμα, σαν φυσική προέκταση του και με την ψυχή

Ο ΘΥΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΚΛΗΜΟΣ: τη διαρκή επαγρύπνηση τη συνοδεύει και ο θυμός κατά των κατακτητών, ο οποίος εικονίζεται στα χείλη και ο καημός= έντονη επιθυμία για λευτεριά, που εικονίζεται στο βλέμμα.

ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ: το τοπίο είναι λιτό, πετρώδες, άγονο, άνυδρο, εκφυλωτικά φτωχικό. Οι άνθρωποι, όπως προείπαμε ζουν με στερήσεις, μόχθους, έγνοιες, πίκρες, ωστόσο έχουν καρτερικότητα και θέληση για την αντιμετώπιση των δυσχερειών. Τους διακρίνει αγωνιστικότητα, βρίσκονται πάντα σε επαγρύπνηση για νέους αγώνες και έχουν ιδανικά και οράματα για δικαιοσύνη, ελευθερία, παγκόσμια ειρήνη. Στο παρόν ποιητικό ασπασμα το φυσικό και το ανθρώπινο στοιχείο παρουσιάζονται στενά δεμένα, καθώς το λιτό, πετρώδες, άνυδρο, άγονο και φτωχό τοπίο ενισχύει την αυτοχή και την αγωνιστικότητα των ανθρώπων και η μοίρα των δύο στοιχείων είναι παράλληλη. Ο ποιητής σε κάποια σημεία συνδέει τα δύο στοιχεία, αποδίδοντας ανθρώπινες ιδιότητες σε άψυχα του φυσικού τοπίου με τη χρήση της προσωποποίησης (στ. 6-8, 11, 12) ή παρομοιάζοντας ανθρώπινες ιδιότητες με άψυχα του φυσικού τοπίου (στ. 15-16, 21-22).